Rok I. Nr. 3.

Biuletyn

Nauczycielskiego Ogniska Krajoznawczego.

Kraków, ul. Straszewskiego 22. Marzec 1932.

Praca nauczyciela w zakresie historji miejscowości.

Źródłem historycznem, które należy wykorzystać przy pisaniu historji pewnej miejscowości, są: kronika szkolna, kronika parafialna, kronika gminna, protokoły gminne, napisy na budynkach, cmentarze, kamienie pamiątkowe, stare mapy i opowiadania starych mieszkańców z czasów ich młodości. Jeżeli gdzie przekopują grunt np. kopiąc glinę na cegły, trzeba zwrócić uwagę na to, co przy kopaniu znajdują. Na podstawie tych dokumentów należy odtworzyć historję szkoły, kościoła, zakładów i t. p. a w końcu z tego złoży się historja danej miejscowości.

Ważną rzeczą jest, aby tą pracą zainteresować mieszkańców, którzy mogą posiadać wiele cennego materjału jak dokumenty rodzinne, rachunki, listy, fotografje budynków nieistniejących lub osób. Należy też uwzględnić przemysł i sztukę ludową.

Naturalnie powinien nauczyciel zwrócić swoje historyczne zainteresowanie i do teraźniejszości. Wszystkie zdarzenia należy zapisywać w kronice miejscowej z datami, liczbami i z fotografjami np. uroczystości, wielkie burze, założenie fabryki, budowa drogi, organizacja towarzystwa, zmiany osób na stanowiskach.

Kronikę należy ilustrować. Żaden dom lub budynek nie powinien być zburzony, dopóki nie będzie sfotografowany. Jeżeli droga gminna zostaje zamieniona na państwową powinna być przed i po zamianie sfotografowana. Tosamo dotyczy wszelkich widocznych zmian obrazu danej miejscowości jak osuszanie stawów, zakładanie nowych cmentarzy, ścinanie lasów i t. p.

Łączność wypadków miejscowych z ogólnemi należy również w kronice zaznaczyć. W każdym miejscu dadzą się wykazać wpływy wypadków politycznych. Uważne oczy odkryją, że w szczupłych ramach danej miejscowości odbijają się ogólne epoki kultury czy to w budowlach, urządzeniach kulturalnych, stosunkach życiowych ludności.

Prosimy bardzo o zawiadomienie nas, którzy z Pań i Panów piszą taką kronikę lub monografję miejscowości, przyczem prosimy o podanie rezultatów, które osiągnęli.

Komisja Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej w nowej siedzibie.

Od 1. kwietnia biuro Komisji i redakcji „Orlego Lotu" mieścić się będzie w **Miejskim Domu Wycieczkowym na II piętrze w pokoju nr. 12** (Aleja 3. Maja, Oleandry). Biuro Komisji otwarte jest codziennie z wyjątkiem piątków, niedziel i świąt od godz. 17—18-tej. W biurze Komisji otrzymać można wskazówki w sprawie organizacji kół krajoznawczych młodzieży, oraz wszystkie kwestjonarjusze wydane przez Komisję, można też przeglądać przewodniki i mapy i zasięgać informacyj w zakresie organizowania wycieczek.

„Młody Geograf"

Koło Krajoznawcze państw. gimnazjum w Jaśle wydaje pod redakcją prof. Bolesława Romańskiego pisemko pod powyższym tytułem. Polecamy je, gdyż zawiera poważną treść krajoznawczą. W zeszycie 6—7 znajdujemy obszerny artykuł redaktora o regjonaliźmie, do którego dodane są szczegółowe wskazówki, jak opracować monografję powiatu.

„Wesele góralskie"

widowisko sceniczne w 3 obrazach napisał prof. Tadeusz Szumański.

Na podstawie materjałów przez siebie zebranych napisał prof. Szumański w gwarze zakopiańskiej „Wesele góralskie", które może być wystawione z powodzeniem przez każdy zespół amatorski. Polecenia godnem jest także dla tego, że propaguje trzeźwość.

Wycieczka prawym brzegiem Wisły od mostu Dębnickiego ku grocie Twardowskiego.

Wawel - osada warowna, podegrodzie, osada handlowa, celowo założona, Zwierzyniec osada wzdłuż rzeki, choć narażona na wylewy, lecz korzyściami z połączenia z miastem okupuje straty, klasztor Norbertanek osada warowna w widłach rzek, wpadająca tu Rudawa niesie obfite nanosy, tworzy przy ujściu stożek napływowy, Góra św. Bronisławy - osada myśliwska, przedhistoryczna.

Regulacja Wisły: trzy poziomy brzegów, pierwszy odpowiadający normalnemu stanowi wody, wyższy wodostanowi przy dłuższych deszczach i roztopach i najwyższy, powodziowy, któremu od strony Zwierzyńca odpowiada mur, chroniący tę dzielnicę od zalewu.

Wisła zbiera wody karpackie a Rudawa z płdn. zach. części wyżyny Małopolskiej, więc raz może być poziom Wisły wyższy i woda cofa się w koryto Rudawy, która wylewa - to znów może być poziom Rudawy wyższy, wtedy wpadając do Wisły tworzy ona wodospad.

Osadnictwo nad Rudawą było krępowane jej częstemi wylewami i wodą zaskórną, która tworzy mokradła i bagna. Teraz przez uregulowanie Rudawy odcięto jej wody od pól i osuszono znaczne obszary.

Patrząc w kierunku kopca Kościuszki widzimy kilka teras i poziomów. Pierwsza nizka, przy większym wodostanie zalewana, ze śladami dawnych koryt Wisły i zarośniętemi przez krzaki starorzeczami, następna, wyższa po której biegnie gościniec do Bielan, trzecia to wzgórze Salwatora i odpowiadające mu na przeciwnym brzegu wzniesienie Krzemionek, i czwarta na której znajduje się zbiornik wodociągu. Terasy te to dawne poziomy wiślane, znajdujemy bowiem na nich stare żwirowiska karpackie. Na prawym brzegu Wisły widać szereg odosobnionych wzniesień, przedzielonych szerokiemi, podmokłemi obniżeniami, które być może wykorzystywała niegdyś, zmieniająca często swój bieg, Wisła.

Wzdłuż lewego brzegu Wisły poza klasztorem sterczy kilkanaście kopców, które kryją pod sobą studnie wodociągowe (wodociągu rezerwowego). W studniach tych gromadzi się woda zaskórna.

Krzemionki - płaskowzgórze wapienne z grotą Twardowskiego, to przykład obszaru podlegającego procesom krasowym. Brak nadziemnego odwodnienia, liczne lejki, groty, suche o stromych ścianach dolinki.

Krzemień był podstawą starej kultury przedhistorycznej (stąd nazwa Krzemionki) umożliwiał człowiekowi walkę ze zwierzętami i służył do sporządzania narzędzi.

Wapienne skały wieku jurajskiego są popękane wskutek ruchów skorupy ziemskiej. Pęknięcia te rozszerzają się u góry w lejki, które łącząc się tworzą „uwale", a w głębi w miejscach przecinania się różnokierunkowych szczelin - w groty. Woda, przepływając przez szczeliny, rozpuszcza wapień (gdy zawiera bezwodnik kwasu węglowego) i porywa ze sobą części nierozpuszczalne, które osadza na dnie jaskiń jako glinę jaskiniową.

Grota Twardowskiego biegnie wzdłuż szczeliny, wewnątrz pada ze stropu „deszcz jaskiniowy", na dnie oślizgła glina jaskiniowa i okruchy skały oderwane ze stropu jaskini. W większości grot woda przeciekająca, zawierającą rozpuszczony wapień, tworzy sopleńce zwane „stalaktytami". Tutaj stalaktytów niema, gdyż woda przechodząc przez cienką warstwę wapienia rozpuszcza go w małej ilości.

Temperatura jaskini obniżającej się w głąb zawsze jest niższa niż nazewnątrz, gdyż wypełniające ją ciężkie, zimne powietrze zimowe nie może być wyparte przez ciepłe, lekkie powietrze lata.

Koło Norbertanek Wisła przełamuje się przez wapienne skały; widzimy tu zwłaszcza w okresie małego wodostanu, ławicę wapienia wysterczającą z dna rzeki i tworzącą tu jakby małą kataraktę. Następny przełom znajduje się koło Tyńca, gdzie wysoka stroma ściana wznosi się nad Wiślaną wodą. Nie powstały one jednak wskutek żłobiącej działalności rzeki, lecz są staremi zapadliskami. W okresie mioceńskim, gdy od zachodu wtargnęło morze w obszar Niziny Nadwiślańskiej, zostały one jak i cała rzeźba przedmioceńska zasypana jego osadami. Po ustąpieniu morza Wisła wcięła się w te osady i odgrzebała swe dawne koryto, „ekshumowała" je. Dalsze wypłukiwanie i odsłanianie dawnej rzeźby było dziełem wód, powstałych z tajania lądolodu, który zajmował ten obszar sięgając po Pogórze Karpackie.

MIECZYSŁAW KLIMASZEWSKI.

Literatura:

St. Zaręczny — Tekst do Atlasu geologicznego Galicji. Kraków 1894.

W. Kuźniar — Rezerwat miejski na Krzemionkach nad Wisłą. „Ochrona Przyrody" z. 2.

J. Smoleński — Krajobraz okolic Krakowa. „Ziemia" 8. W - a 1923.

J. Żurowski — Kraków i jego okolice w czasach przedhistorycznych. „Ziemia" 8. W - a 1923.

J. Kuchta — Historyczność postaci Twardowskiego w świetle źródeł. Lud tom 7. Lwów 1928.

K. Bąkowski — Przewodnik po okolicach Krakowa (str. 71) Kraków 1909.

Drukarnia „Nowiny Krajoznawcze" Kraków, Straszewskiego 22.